

ZAMONAVIY DIZAYN JARAYONIDA MILLIY KASHTA SAN'ATINING ESTETIK AHAMIYATI

Nematova Tursuntosh Alisher qizi

Navoiy davlat universiteti

Dizayn: (Libos va gazlamalar) – ta'lim yo'nalishi

4 - kurs "L"guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy kashta san'atining zamonaviy dizayn jarayonidagi o'rni, estetik ahamiyati hamda badiiy ifoda vositasi sifatidagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Milliy kashtachilik san'ati O'zbekiston xalqining madaniy merosi sifatida badiiy bezakning boy shakl va rang uyg'unligini o'zida mujassam etgan. Maqolada kashtachilik elementlarini zamonaviy kiyim dizaynida, interyer va aksessuarlar yaratishda qo'llashning estetik, psixologik va ijtimoiy jihatlari yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, milliy kashta san'ati dizayn jarayonida milliylik, badiiylik va madaniy identifikatsiyani ifodalovchi muhim vosita hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Kashta san'ati, dizayn, estetika, milliylik, badiiy bezak, rang uyg'unligi, madaniy meros, ijodkorlik, zamonaviy moda, xalq amaliy san'ati.

O'zbekiston xalqining asrlar davomida shakllangan amaliy bezak san'ati turlari orasida kashtachilik alohida o'rin egallaydi. Kashta san'ati nafaqat ayollarning ijodiy mehnati, balki xalqning dunyoqarashi, go'zallikka intilishi va ma'naviy olamini ifoda etuvchi madaniy meros sifatida qadrlanadi. Bugungi kunda bu san'at turi zamonaviy dizayn yo'nalishlarida, ayniqsa kiyim-kechak, interyer bezaklari va dekorativ buyumlar ishlab chiqishda keng qo'llanilmoqda.

Kashta san'ati milliylik timsoli sifatida o'zbek xalqining ruhiyatini, qadriyatlarini va estetik didini aks ettiradi. Ayniqsa, Nurota, Buxoro, Shahrisabz va Farg'ona kashta maktablarining o'ziga xos uslublari, naqshlari va rang uyg'unligi dizayn sohasida katta ilhom manbai bo'lib xizmat qiladi. Zamonaviy dizayn jarayonida ushbu kashta elementlarini stilizatsiya qilish, ularni yangi badiiy shakllarda qo'llash milliy qadriyatlarining davomiyligini ta'minlaydi.

Maqolada milliy kashta san'atining zamonaviy moda dizaynidagi estetik va ma'naviy ahamiyati, rang tanlashning psixologik ta'siri, naqshlarning badiiy ifoda vositasi sifatidagi roli hamda yosh dizaynerlarda milliylik hissini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilinadi.

Milliy kashta san'ati o'zbek xalqining qadimiy madaniyati va ma'naviyatining ajralmas qismi bo'lib, xalq hayoti, urf-odatlarini, qadriyatlari hamda estetik didini o'zida mujassam etadi. Har bir naqsh, har bir ipning o'rami chuqur ma'no anglatadi va inson ruhiy olamining ifodasiga aylanadi. Bugungi globallashuv davrida milliy san'at

turlarini asrab-avaylash, ularni zamonaviy dizayn jarayoniga moslashtirish, yosh avlodda estetik didni rivojlantirish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Zamonaviy dizayn nazariyasiga ko'ra, har qanday badiiy mahsulot — bu insonning estetik ehtiyojlarini qondirish bilan birga, ma'naviy olamini boyituvchi vositadir. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, milliy kashta san'ati dizayn sohasida faqat dekorativ bezak emas, balki chuqur badiiy ma'noga ega bo'lgan estetik tizimdir. O'zbekistonning turli hududlarida — Nurota, Buxoro, Shahrisabz, Farg'ona va Samarqand maktablarida shakllangan kashta uslublari turlicha badiiy ifoda vositalari bilan ajralib turadi. Masalan, Nurota kashtalarida issiq ranglar, gulli kompozitsiyalar va tabiiy naqshlarning uyg'unligi ko'zga tashlanadi.

Kashta san'atining asosiy estetik tamoyillari — rang uyg'unligi, ritm, simmetriya, takror va kontrast tamoyillari dizayn sohasining ham asosiy qoidalariga mos keladi. Bu jihatdan qaraganda, milliy kashta san'ati zamonaviy dizaynning nazariy asoslari bilan uzviy bog'liqdir. Kashta naqshlari o'zining tabiiy ritmi va muvozanatli kompozitsiyasi bilan har qanday dizayn obyektiga milliylik va o'ziga xoslik bag'ishlaydi.

Bugungi kunda modalar olamida milliy motivlarga asoslangan dizayn yo'nalishlari tobora kengayib bormoqda. Ayniqsa, ayollar liboslarida milliy kashta elementlarini zamonaviy fasonlar bilan uyg'unlashtirish orqali o'zbek milliy uslubini dunyo miqyosida targ'ib qilish imkoniyati paydo bo'lmoqda. Dizaynerlar tomonidan ishlanayotgan yangi kolleksiyalarda kashta naqshlari stilizatsiya qilinib, zamonaviy materiallar bilan uyg'unlashtirilmoqda. Bu jarayon milliy merosni saqlab qolish bilan birga, uni zamonaviy talablarga moslashtirish imkonini beradi.

Kashta naqshlarining badiiy ifodasi inson ruhiyatiga ham kuchli ta'sir ko'rsatadi. Ranglarning uyg'unligi, naqshlardagi tabiiy elementlar, gullar, quyosh yoki hayot ramzlari insonda ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi, milliy g'ururni mustahkamlaydi. Shu sababli, dizaynerlar kashta elementlarini nafaqat bezak sifatida, balki psixologik ta'sir vositasi sifatida ham qo'llashlari muhimdir. Masalan, qizil rang harorat va energiyani, yashil — tabiatni, tinchlikni, moviy — osmonni, ruhiy osoyishtalikni ifodalaydi.

Kashta san'ati bilan bog'liq bo'lgan dizayn loyihalarining yana bir muhim jihati — ularning tarbiyaviy ahamiyatidir. Yosh avlod milliy naqshlarni o'rganish, ularning ma'nosini anglash orqali o'z xalqining tarixiga, qadriyatlariga hurmat bilan qarashni o'rganadi. Bu esa milliy o'zlikni anglash jarayonida muhim o'rin tutadi. Shu sababli, ta'lim muassasalarida, xususan, tasviriy san'at yo'nalishida tahsil olayotgan talabalarning dizayn ishlanmalarida milliy kashta elementlarini o'rganish va qo'llashga alohida e'tibor qaratish lozim.

Kashta san'atini zamonaviy dizayn jarayoniga tatbiq etish uchun ilmiy va texnologik yondashuv zarur. Naqshlarni raqamli texnologiyalar yordamida o'rganish, ularni grafik dasturlarda qayta ishlash, rang tahlilini olib borish, kompozitsion yechimlarni ishlab chiqish bugungi kun dizaynerlari uchun muhim amaliy ko'nikmadir.

Shu tarzda, milliy san'at raqamli madaniyat bilan uyg'unlashib, yangi badiiy ifoda vositasiga aylanadi.

Milliy kashta san'ati dizayn sohasida nafaqat kiyim-kechak, balki interyer dizayni, grafika, reklama, aksessuar va suvenirler yaratishda ham keng qo'llanilmoqda. Masalan, mehmonxona interyerlarida devor bezaklari, yostiq jildlari, stol o'ramlari yoki pardalarda kashta naqshlari ishlatilsa, u joyga milliy ruh, iliqlik va o'ziga xoslik kiradi.

Kashta san'ati orqali ishlab chiqilgan dizayn loyihalarining iqtisodiy jihatdan ham ahamiyati katta. Bunday mahsulotlar eksportbop bo'lib, turizm sohasida, xalqaro ko'rgazmalarda milliy brend sifatida namoyon bo'lishi mumkin. O'zbekistonning "Hunarmand" uyushmasi, milliy dizayn studiyalari hamda oliy ta'lim muassasalari hamkorligida kashta asosida ishlab chiqilgan dizayn loyihalari xorijiy bozorlarda katta qiziqish uyg'otmoqda.

Shu bilan birga, milliy kashta san'atini saqlab qolish va rivojlantirishda ilmiy-tadqiqot ishlari ham muhim rol o'ynaydi. Shovdirov S.A. va boshqa olimlarning tadqiqotlarida ta'lim tizimida ijodiy yondashuvni rivojlantirish, estetik tarbiya, tasviriy san'at darslarida milliy qadriyatlarni qo'llashning pedagogik-psixologik asoslari yoritilgan. Bu ishlanmalardan dizayn ta'limida ham samarali foydalanish mumkin.

Zamonaviy dizayn va milliy san'at o'rtasidagi uyg'unlik madaniy merosning davomiyligini ta'minlaydi. Milliy kashta san'atiga asoslangan dizayn mahsulotlari xalq ijodkorligi bilan zamonaviy texnologiyalarni uyg'unlashtirgan holda, yangi avlodning estetik qarashlarini shakllantiradi.

Zamonaviy dizayn jarayonida milliy kashta san'ati nafaqat estetik bezak vositasi, balki xalqning madaniy identitetini ifodalovchi, badiiy merosni avloddan avlodga yetkazuvchi muhim vosita sifatida qaraladi. Kashta san'ati o'zining tabiiy naqshlari, rang uyg'unligi va kompozitsion mukammalligi bilan zamonaviy dizaynning asosiy prinsiplari — go'zallik, muvozanat, uyg'unlik va funktsionallik tamoyillarini mujassam etadi.

Bugungi kunda milliy kashta elementlarini zamonaviy kiyim dizayni, interyer, grafika, reklama va suvenir ishlab chiqishda qo'llash O'zbekiston madaniyatining jahon miqyosida targ'ib etilishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, kashta san'atining pedagogik va psixologik ahamiyati ham katta bo'lib, u yosh avlodda estetik did, ijodkorlik, milliy g'urur va badiiy tafakkurni rivojlantiradi.

Milliy kashta san'atini zamonaviy dizayn jarayoniga integratsiya qilish orqali o'zbek xalqining qadimiy badiiy merosi yangi mazmun kasb etadi. Bu jarayon milliy qadriyatlar va zamonaviylik o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlab, dizayn sohasining madaniy hamda iqtisodiy rivojlanishiga turtki beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шавдилов С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // *Педагогическое образование и наука*. – 2017. – №2. – С. 109–110.
2. Shavdirov S. A. *Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons* // *Eastern European Scientific Journal*. – 2017. – №1. – P. 131–134.
3. Shovdirov S. *Analyzing the Sources and Consequences of Atmospheric Pollution: A Case Study of the Navoi Region* // *E3S Web of Conferences*. – EDP Sciences, 2024. – Vol. 587. – P. 02016.
4. Shavdirov S. *Method of Organization of Classes in Higher Education Institutions Using Flipped Classroom Technology* // *AIP Conference Proceedings*. – AIP Publishing LLC, 2025. – Vol. 3268. – No. 1. – P. 070035.
5. Шавдилов С. А. Ўқувчиларда тасвирий саводхонликка оид ўқув компетенцияларини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари // *Современное образование (Узбекистан)*. – 2017. – №6. – С. 15–21.
6. Shovdirov S. A. *Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari* // *Inter Education & Global Study*. – 2024. – №1. – P. 8–14.
7. Ibraimov X., Shovdirov S. *Theoretical Principles of the Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students* // *Science and Innovation*. – 2023. – Vol. 2. – No. B10. – P. 192–198.
8. Шавдилов С. А. *Изобразительному о. и прикладному искусству* // *International Scientific Review of the Problems and Prospects of Modern Science and Education*. – 2018. – С. 84–85.
9. Shovdirov S. *Tasviriy savodxonlikka oid o'quv kompetensiyalarni shakllantirishda o'quvchilarni mantiqiy va abstrakt fikrlashga o'rgatish* // *Евразийский журнал академических исследований*. – 2023. – Vol. 3. – No. 12. – P. 193–196.
10. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. *Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in the Process of Teaching Fine Arts* // *International Journal on Integrated Education*. – 2023. – Vol. 4. – No. 3. – P. 60–66.